

Nr 111.

Av herrar Hallén och Hedlund i Östersund, om utredning angående sänkning av emeritiåldern för ordinarie präster.

I lagen om emeritilöner för präster den 9 december 1910 föreskrevs *skyldighet* för ordinarie och extra ordinarie prästman att mot åtnjutande av emeritilön avgå från tjänsten vid viss ålder. Skyldigheten inträdde, enligt den ursprungliga lydelsen av § 4 i lagen, för ordinarie prästman vid fyllda 75 år eller tidigare, därest han under viss angiven tid på grund av sjukdom eller ålderdomssvagheter varit urståndsatt att själv fullgöra sina tjänsteåligganden, samt för e. o. prästman vid uppnådda 60 års ålder.

År 1929 nedsattes den ålder, vid vilken ordinarie prästman vore skyldig att avgå, till 70 år. Skyldigheten att avgå på grund av sjukdom eller ålderdomssvagheter utvidgades, så att den ovannämnda § 4 fick följande lydelse:

1 mom. Ordinarie präst vare pliktig att mot åtnjutande av emeritilön från tjänsten avgå:

a) när han fyllt 70 år; eller

b) när han fyllt 65 år samt under mer än 3 av de senast förflutna 5 åren varit i följd av obotlig sjukdom eller ålderdomssvagheter urståndsatt att själv fullgöra sina tjänsteåligganden och av sådan anledning åtnjutit tjänstledighet; eller

c) när han — utan att uppfylla de under a) eller b) uppställda fordringarna — efter att under 5 på varandra följande år på grund av sjukdom, vanförhet eller lyte varit ur stånd att tjänstgöra, finnes vara för framtiden till tjänstgöring oförmögen.

2 mom. Extra ordinarie prästman må erhålla emeritilön:

a) när han uppnått 60 års ålder; eller

b) när han, utan att hava uppnått nämnda levnadsålder, under minst 2 år i följd på grund av sjukdom, vanförhet eller lyte varit ur stånd att tjänstgöra samt finnes vara för framtiden till tjänstgöring oförmögen dock endast under förutsättning att han innehar minst 10 prästerliga tjänsteår.

I proposition nr 179 till 1929 års riksdag rörande ovannämnda ändring av emeritilagen anförde vederbörande statsråd, bland annat, att det knappast kunde anses billigt, att möjligheten att erhålla pension skulle för de prästerliga befattningshavarnas del inträda vid avsevärt högre levnadsålder än den som vore bestämd för statstjänstemän. Den senare utgjorde då i stort sett för domare 70 år och för övriga civila statstjänstemän 67 år.

Efter 1934 års lagstiftning utgör den, också i stort sett, numera för de förra 67 och för de senare 65 år.

För närvarande utser Kungl. Maj:t årligen, med stöd av 5 § lagen om emeritilöner för präster, visst antal prästmän till innehavare av emeritilöner. Vederbörande prästman har skyldighet att, mot åtnjutande av sådan lön, avgå från sin tjänst under de i 4 § nämnda lag omförmälda förutsättningar. Det finns emellertid icke någon föreskrift om att prästman *skall* erhålla emeritilön vid uppnådd emeritiålder. Tilldelas han icke emeritilön, kan han alltså kvarstå i tjänst. Någon *rätt* att avgå med emeritilön vid uppnådd emeritiålder föreligger icke för den prästerlige tjänsteinnehavaren. I förevarande avseende intaga sålunda prästerna en annan ställning än statens befattningshavare. Tidigare kunde för emeritilöner endast visst belopp tagas i anspråk ur kyrkofonden — ursprungligen 500 000 kronor, sedermera 1 000 000 kronor — och ovan angivna begränsningar i fråga om tilldelandet av emeritilöner voro därför nödvändiga. Numera är emellertid, jämlikt lagen den 5 mars 1937 (nr 67) om upphävande av 3 § lagen den 9 december 1910 om emeritilöner för präster, det belopp, som ur kyrkofonden må tagas i anspråk för sådan lön, icke på något sätt begränsat.

Varje principiellt hinder för ytterligare nedsättning av emeritiåldern för präster är därigenom undanröjt. Frågan huruvida en sådan nedsättning är önskvärd berördes vid 1936 års lönereglering för biskoparna. Enligt det till grund för Kungl. Maj:ts proposition nr 242 år 1936 liggande statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 21 februari 1936 (s. 112) anförde departementschefen i samband med frågan om nedsättning av pensionsåldern för biskopar från 75 till 70 år bl. a. följande.

»En ytterligare sänkning av denna åldersgräns för innehavare av biskopsbefattning synes mig icke lämpligen böra övervägas annat än i samband med en motsvarande reglering beträffande *församlingsprästerna*, för vilka avgångsåldern nu som bekant är fastställd till 70 år. — Jag är nu icke beredd att taga någon bestämd ståndpunkt till frågan, huruvida skäl för närvarande kunna anses föreligga att igångsätta en utredning om församlingsprästernas pensionsförhållanden. Obestridligt är likvisst, att den gällande regleringen på detta avsnitt av prästlöneväsendet framstår såsom på flera punkter mindre tillfredsställande. Då man sålunda måste hava att räkna med, att denna angelägenhet i en nära framtid kan komma att föras fram till aktualitet, har jag ansett det viktigast, att den nu påkallade regleringen erhåller en viss provisorisk karaktär.»

I motion nr 48 vid allmänna kyrkomötet år 1938 föreslog domprosten Sven Svenæus bl. a., att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av lagen om emeritilöner för präster den 9 december 1910, att den i 4 § 1 mom. a nämnda lag angivna emeritiåldern för ordinarie prästman sänkes från 70 till 67 år, dock med befogenhet för Kungl. Maj:t att låta med avgången anstå under högst tre år.

Till stöd för motionen hade bl. a. anförts följande:

»Det synes, som om pensionsåldern för de ordinarie prästerna numera måste anses vara alltför hög. De skäl, som motiverat sänkning av pensionsåldern för statstjänstemännen, torde i icke mindre grad göra sig gällande i fråga om de prästerliga befattningshavarna. Det lär nämligen vara ett församlingsintresse av stor vikt, att de prästerliga tjänsterna inom församlingarna icke uppehållas av alltför ålderstigna präster. Den prästerliga verksamheten har under senare år alltmer intensifierats och måste i våra dagar anses vara synnerligande krävande. Endast präster med goda själs- och kroppskrafter torde numera vara i stånd att tillfredsställande sköta sina maktpåliggande uppgifter. Även såvitt angår befordringsmöjligheterna för yngre prästmän vore en sänkning av emeritiåldern av icke ringa betydelse. I vilken grad sänkning bör ske, kan måhända vara tveksamt. Det synes emellertid mest lämpligt, att emeritiåldern för ordinarie präster nu nedsättes till 67 år.»

Kyrkolagsutskottet, dit motionen remitterats, yttrade i sitt utlåtande nr 30 bl. a.:

»Ett tillgodoseende av de önskemål om en allmän nedsättning av pensionsåldern för präster, som framförts i motionen nr 48, anknyter visserligen till en tendens, vilken under den senare tiden gjort sig gällande såväl på emeritilönlagstiftningens som på den civila pensionslagstiftningens område. De uttalanden, som gjorts i sammanhang med 1929 och 1937 års ändringar i emeritilönelagen, tala i varje fall icke emot en dylik nedsättning. Frågan om en viss jämkning nedåt av emeritiåldern för präster kan därför väl tarva ett övervägande. De ekonomiska konsekvenserna för kyrkofonden av ett bifall till motionen nr 48 i hela dess vidd synas emellertid, om ock utredning om räckvidden därav icke föreligger, kunna bliva betydande. Den i motionen nr 48 föreslagna möjligheten att efter uppnådd pensionsålder ytterligare kvarstå i tjänsten intill tre år skulle, enligt vad erfarenheten på andra områden visat, sannolikt medföra avsevärda svårigheter vid prövningen av ansökningar därom. Man bör vid frågans övervägande icke heller förbise, att för den prästerliga organisationen gälla vissa för civila statstjänstemän i huvudsak icke förefintliga förutsättningar. Det är av stort värde för de unga prästernas handledning och därigenom medelbart för församlinglivet i allmänhet att hava tillgång till ett visst antal äldre och erfarna präster; detta antal kan tänkas komma att alltför mycket nedgå genom en så stark sänkning av emeritiåldern som den i motionen föreslagna. Vid övervägande av dessa omständigheter har utskottet stannat vid att icke för närvarande föreslå någon åtgärd i motionens nu angivna syfte.»

Utskottets avslagsyrkande bifölls av kyrkomötet efter en kort debatt.

Man skulle sålunda kunna förmoda, att något nämnvärt intresse icke förefunnes för en sänkning av emeritiåldern för prästerna. Därvid bör emellertid först påpekas, att kyrkomötet i sin nuvarande form näppeligen kan sägas vara ett tillförlitligt uttryck för kyrkans uppfattning i många viktiga spörsmål. Riksdagen har också givit uttryck åt denna mening genom att hos Kungl. Maj:t begära förslag om ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning i syfte att utvidga dess representation. Denna fråga är också för närvarande föremål för utredning genom av regeringen tillkallade

sakkunniga. Även den korta debatten i denna för det kyrkliga församlingsarbetet viktiga fråga begränsade sig till ett kort inlägg av herr Ljung, vilken som skäl för avslag anförde, att det allmänna hälsotillståndet och livskraften i allmänhet under senare år ha blivit avsevärt bättre. Ett annat sammansatt kyrkomöte hade säkerligen ägnat denna sak ett bättre beaktande.

En större förståelse för denna frågas betydelse kan man emellertid finna hos prästerskapet självt. Genom Allmänna svenska prästföreningens (A. S. P.) försorg har nämligen till samtliga dess avdelningar i stiftens utsänts anmaning att upptaga denna fråga till överläggning och göra uttalande i ämnet. Det visar sig då, att 59 kretsar representerande 85,5 % av dem, som yttrat sig, uttalat sig för en sänkning av emeritiåldern till 65 eventuellt 67 år, medan endast 4 kretsar representerande 5,5 % avstyrkt någon sänkning av pensionsåldern.

För oss synes det uppenbart, att den nuvarande emeritiåldern för ordinarie präster är alldeles för hög. Även om i vissa mindre landsbygdsförsamlingar en prästman kan fullgöra sin arbetsuppgift på ett tillfredsställande sätt även när han nalkas de 70 åren, är det orimligt att begära full arbetskraft av en prästman vid denna ålder, sedan han kanske under en stor del av sin tjänstetid varit anställd i en församling, som genom sin storlek eller genom tillvaron av ett kraftigt församlingsliv ställt stora krav på sina präster. I församlingar med 10 å 20 000 invånare och därutöver ligger det i sakens natur, att det nutida arbetet blir tungt och krävande för en prästman, som vill behålla kontakt med det andliga och kulturella livets skiftande yttringar i sin församling och i landet överhuvud. Den växande sekulariseringen i det allmänna tänkesättet kräver en helt annan beredskap än vad som förr erfordrades: studier, såväl teologiska som litterära och allmänt kulturella, deltagande i konferenser och kurser äro erforderliga. Arbetet bland barn och ungdom måste ske i större omfattning än förr, kraven på prästens medverkan i allmän ideell och filantropisk verksamhet äro i stigande. Härtill kommer ett ständigt växande expeditjonsarbete. Den nya folkbokföringen innebär en avsevärd ökning av detta arbete, liksom överhuvud statsmakternas strävan att kunna förfoga över uppgifter om de olika medborgargruppernas personliga och andra förhållanden. Över alla dessa skiftande arbetsuppgifter — liksom fallet också är för andra medborgargrupper — ligger ofta ett jäkt och en forcering, som snarare försliter individen än det ger honom någon ökad livskraft på äldre dagar. En prästman i en medelstor eller större församling kan därför sägas äga en arbetsbörda, som är fullt jämförlig med t. ex. en lärares vid folkskola eller läroverk. Ingen ifrågasätter att dessa skola med obrutna krafter kunna sköta sitt kall, tills de fyllt 70 år. Då bör ej heller längre detta krav ställas på våra ordinarie präster.

Att prästerskapet tidigare helt saknade pensionsrätt hade sin grund i uppfattningen, att deras arbete var ett livskall, som först genom döden

skulle avslutas, en åskådning, som dock måst vika för kravet på rationella och praktiska villkor för kallets skötande. Den begränsade möjlighet till pension, som först infördes, bottnade i svårigheten att med kyrkofonden kunna finansiera dylika merkostnader. Ännu vid 1938 års kyrkomöte mötte dessa farhågor för hård belastning av kyrkofonden, varvid man emellertid har förbisett, att fonden helt ändrat karaktär genom införande av den s. k. allmänna kyrkoavgiften.

En blivande utredning synes böra pröva frågan om vilken emeritiålder, som synes mest skälig, 65 eller 67 år. Den senare gäller för närvarande endast för domarkåren, och utvecklingen synes alltmer tendera åt att låta 65-årsåldern bli den allmännast förekommande. Likaledes borde utredningen omfatta frågan, huruvida den ifrågasatta sänkningen skall vara av obligatorisk eller — under viss övergångstid — fakultativ natur.

På grund av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag i fråga om under vilka förutsättningar en sänkning må kunna företagas av emeritiåldern för ordinarie präster.

Stockholm den 17 januari 1946.

Harald Hallén.

Verner Hedlund.
